

Βίνσεντ βαν Γκογκ: Ένα ταξίδι στον Εξπρεσιονισμό, στη φύση και στον άνθρωπο

Γεώργιος Βλαντής

Δάσκαλος ΠΕ70 - ΠΜΣ ΤΠΕΕ, ΕΚΠΑ, ΠΑΔΑ, ΠΘ

gvlantis@yahoo.com

Περίληψη

Η εργασία με τον τίτλο «Βίνσεντ βαν Γκογκ: Ένα ταξίδι στον Εξπρεσιονισμό, στη φύση και στον άνθρωπο» ξεκίνησε, με αφορμή τον προσωπικό μου θαυμασμό στον Βίνσεντ βαν Γκογκ, στο πλαίσιο του μαθήματος: «Πολιτισμικές Σπουδές: Εφαρμογές στο πεδίο των ταινιών τεκμηρίωσης και του πολιτιστικού ντοκιμαντέρ», με διδάσκουσες τις Διαμαντοπούλου Ε. και Νικολαΐδου Α., για το διδρυματικό μεταπτυχιακό πρόγραμμα: «Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας για την Εκπαίδευση». Οι αυτοπροσωπογραφίες του, οι προσωπογραφίες, η φύση, τα αντικείμενα, οι χώροι και ο ανθρώπινος μόχθος ήταν θέματα που απασχολούσαν τον βαν Γκογκ σ' όλη τη διάρκεια της πολυτάραχης ζωής του. Μιας ζωής σκληρής, γεμάτης κακουχίες και πόνους. Παρόλα αυτά, ήταν ένας άνθρωπος που έβλεπε πέρα από την εποχή του κι αυτό αναγνωρίστηκε μετά θάνατον μέσω των έργων του. Ένας άνθρωπος γεμάτος συναισθήματα και ρηξικέλευθες ιδέες. Όπως έλεγε και ο ίδιος στον αδερφό του Τέο - που είχαν εξαιρετικές σχέσεις - μέσω της συνεχούς τους αλληλογραφίας: «*Τα μάτια μου είναι ακόμη κουρασμένα, αλλά έχω μία νέα ιδέα στο μυαλό μου και έχω το προσχέδιο του...¹*». Το πάθος του βαν Γκογκ για την τέχνη ήταν η αιτία αυτής της διαθεματικής, ομαδικής εργασίας, η οποία έγινε στο πλαίσιο της Ευέλικτης ζώνης και του μαθήματος των Εικαστικών, με δική μου πρωτοβουλία και την απαραίτητη συνεργασία του κύριου Χανιώτη Άγγελου (καθηγητή Εικαστικών) και των υπόλοιπων δασκάλων της Ε' Δημοτικού, Αυγουροπούλου Μαριάννας, Δέλγα Αναστασίας, Πετράκη Μαρκέλλας. Η ποιοτική έρευνα κράτησε τέσσερις διδακτικές ώρες και συνολικά τρεις εβδομάδες κι έγινε στη Γεννάδειο Σχολή, στον Άλιμο. Συμμετείχαν περίπου 80 μαθητές και κάθε τμήμα είχε διαφορετική θεματική ενότητα με βάση τα έργα τέχνης του καλλιτέχνη. Τα δεδομένα προέρχονται από τους 22 μαθητές του τμήματός μου.

Λέξεις-κλειδιά: Βίνσεντ βαν Γκογκ, μόχθος, φύση, λουλούδια, αντικείμενα, χώροι.

Ευχαριστίες

Η υλοποίηση αυτής της εργασίας δε θα ήταν εφικτή, δίχως τη στενή συνεργασία με την καθηγήτρια του μαθήματος, κ. Διαμαντοπούλου, η οποία έδινε συνεχώς ανατροφοδότηση, καθ' όλη την πορεία του σχεδίου διδασκαλίας. Ο καθηγητής των Εικαστικών, κ. Χανιώτης, βοήθησε καθοριστικά στην υλοποίηση του εικαστικού μέρους της εργασίας, ενώ υπήρξε και άψογη συνεργασία με τις κυρίες Δέλγα, Αυγουροπούλου και Πετράκη. Σημαντική ήταν και όλη η συζήτηση κατά τη διάρκεια των μαθημάτων με την καθηγήτρια και τους συμφοιτητές μου.

1. Εισαγωγή

Ο Βίνσεντ συνεχίζει να εμπνέει μέχρι και σήμερα – ασχέτως αν εκείνος δεν το πίστεψε ποτέ – αμέτρητους ζωγράφους αλλά και ανθρώπους που λατρεύουν την τέχνη και τη ζωή και θέλουν να περάσουν αυτή την πολιτιστική κληρονομιά και στην επόμενη γενιά. Καλλιτέχνες, όπως ο Ρεντόν και ο Ντενί, θαύμαζαν τον τρόπο με τον οποίο ο βαν Γκογκ προσπαθούσε να ερμηνεύσει πανανθρώπινες αξίες².

Η εργασία, που έχει ως απώτερο στόχο την επαφή των μαθητών με την τέχνη και άμεσο στόχο τη γνωριμία με τον Ολλανδό ζωγράφο, έγινε σε πέντε διδακτικές ώρες και η ποιοτική έρευνα είχε διάφορα στάδια, κυρίως, ομαδικά ως προς την ανάλυση έργων τέχνης, αλλά και

ατομικά ως προς τη δημιουργία του δικού τους έργου τέχνης με αφορμή τον καλλιτέχνη. Πιο αναλυτικά:

1η διδακτική ώρα: Λίγα λόγια για τη ζωή του και σχολιασμός των έργων του. Στο τέλος, κάθε τμήμα θα έχει μία θεματική ενότητα με βάση τα έργα του Βαν Γκογκ, π.χ. Ε'1 Λουλούδια κ.τ.λ. κι, έτσι, θα έχουν μία εργασία για την επομένη φορά, όπου κάθε ομάδα θα έχει να σχολιάσει τουλάχιστον έναν πίνακά του και να τον παρουσιάσει την επομένη φορά στους συμμαθητές του.

2η διδακτική ώρα: Παρουσίαση έργων τέχνης του Βαν Γκογκ. Οι μαθητές θα μιλήσουν για τα έργα τα οποία ανέλαβαν, αισθητικά και νοηματικά, προσπαθώντας να ταυτιστούν με το έργο και να λάβουν έναν ενεργό ρόλο. Στο τέλος, θα υπάρξουν ερωτήσεις από τους υπόλοιπους συμμαθητές τους.

3η διδακτική ώρα: Εικαστικά και ώρα για ζωγραφική! Ανάλογα με τη θεματική ενότητα του κάθε τμήματος (π.χ. Ε'3 Απεικόνιση αντικειμένων και χώρων - Η κάμαρα του Βίνσεντ ή Η καρτέκλα του Βαν Γκογκ), οι μαθητές θα ζωγραφίσουν δικά τους έργα, εμπνευσμένα μεν από τον Βαν Γκογκ αλλά δε εντελώς δικά τους κι όχι απλή αντιγραφή κάποιου έργου.

4η-5η διδακτική ώρα: Παρουσιάσεις των εργασιών τους, όσον αφορά τους πίνακες, όχι μόνο στους συμμαθητές τους, αλλά σε όλη την Ε' Δημοτικού. Μέσω zoom, συνδέθηκαν συνολικά 75 μαθητές και οι ομάδες παρουσίασαν τα έργα τέχνης που είχαν αναλάβει για τη δεύτερη διδακτική ώρα.

Θα γίνει μία έκθεση στο σχολείο, όταν με το καλό επιστρέψουμε, με τα έργα των παιδιών, ώστε να τα παρατηρήσουν και να τα απολαύσουν και οι υπόλοιποι μαθητές του σχολείου. Τα τμήματα είχαν τις εξής θεματικές ενότητες: Ε'1: Λουλούδια, Ε'2: Φύση, Ε'3: Χώροι – Αντικείμενα, Ε'4 (εγώ και οι μαθητές μου): Ανθρώπινος Μόχθος. Εγώ, ως εκπαιδευτικός στο τμήμα του Ε'4, διηγήθησα την εργασία αυτή με τη βοήθεια των 22 μαθητών μου και με διάφορα μέσα, όπως βιβλία, παρουσιάσεις, βίντεο, ιστοσελίδες, ερωτήσεις και διάφορα άλλα αρχεία κειμένων. Οι στόχοι αυτής της ομαδικοσυνεργατικής εργασίας ήταν δύο, ώστε να είναι επιτεύξιμοι. Πιο αναλυτικά:

- Γνωριμία με τον ζωγράφο Βίνσεντ βαν Γκογκ και το έργο του.
- Εισαγωγή των μαθητών όχι μόνο στη ζωγραφική αλλά και στον σχολιασμό έργων τέχνης.

Ο σκοπός της εργασίας και επακόλουθων στο μέλλον είναι η εισαγωγή των μαθητών στον κόσμο της τέχνης και η σύνδεση του μαθήματος των Εικαστικών όχι μόνο με την Ευέλικτη ζώνη, αλλά και με άλλα μαθήματα (Ιστορία, Μαθηματικά κ.τ.λ.).

2. Θεωρητική βάση και Παιδαγωγικό πλαίσιο

2.1. Θεωρητική βάση

Η εργασία στηρίχθηκε πάνω σε συνδυασμό θεωριών που αφορούν στην τέχνη και την εκπαίδευση και, πιο συγκεκριμένα, θεωρίες που ανέπτυξαν οι Perkins, Efland, Dewey, Freire και Gardner. Ο Perkins μίλησε για τη μάθηση μέσω της παρατήρησης έργων τέχνης, η οποία παρατήρηση ήταν καθοριστική για την περάτωση του συγκεκριμένου σχεδίου δράσης. Ο Efland έχει μιλήσει για την αναγκαιότητα εισαγωγής των μαθημάτων τέχνης στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών των Η.Π.Α., με τρόπο που, όμως, θα βοηθά τους μαθητές να βλέπουν βαθύτερα και να αντιλαμβάνονται αισθητικά και νοηματικά πληθώρα διαφορετικών έργων τέχνης. Ο Dewey έχει δηλώσει ότι η τέχνη βοηθά τους ανθρώπους να αναπτύξουν την φαντασία τους και ο Gardner έγραψε ότι η τέχνη αναπτύσσει τη νοημοσύνη μας. Τέλος, ο Freire θεωρεί τα έργα τέχνης αφορμές προβληματισμού για διάφορα θέματα ανάλογα πάντα με το έργο. Οι παραπάνω θεωρίες αποτέλεσαν τη βάση υλοποίησης του σχεδίου διδασκαλίας

που αφορούσαν τον βαν Γκογκ, δηλαδή σχέδια διδασκαλίας που είχαν μεν το εικαστικό σκέλος, έδιναν δε έμφαση και στην παρατήρηση και σχολιασμό των έργων του Ολλανδού ζωγράφου.

2.2. Παιδαγωγικό πλαίσιο

Ως προς το παιδαγωγικό πλαίσιο που ορίστηκε, υπάρχουν αναμφισβήτητα πολλές θεωρίες. Για την παρούσα εργασία, η τέχνη αντιμετωπίζεται μεν ως αφορμή για σχολιασμό έργων τέχνης από τους μαθητές, αλλά και ως δυνατότητα γι' αυτούς να σχεδιάσουν και να ζωγραφίσουν πάνω σε συγκεκριμένα θέματα που απασχόλησαν τον βαν Γκογκ (Λουλούδια, Φύση, Χώροι – Αντικείμενα, Ανθρώπινος Μόχθος) και, στη συνέχεια, όλοι να τα παρουσιάσουν ο ένας στον άλλον. Η τέχνη, μάλιστα, ως παιδαγωγικό σύστημα που γράφει και ο Μαλαφάντης έχει στηριχθεί σε ποικίλες αντιλήψεις³ και η τέχνη είναι πράγματι ένα κοινωνικό φαινόμενο με άμεση επίδραση στους μαθητές (Γέμτου, 2008: 199-218⁴).

3. Σχέδιο διδασκαλίας

3.1. 1^η διδακτική ώρα

Η πρώτη διδακτική ώρα αποτέλεσε έναυσμα για διάφορες ερωτήσεις προς τους μαθητές, καθώς κι εκείνων σε εμένα. Αρχικά, 10 στους 20 μαθητές είχαν ακουστά τον καλλιτέχνη, ενώ 6 από αυτούς ήξεραν κάποιο έργο του, όπως τα *Ηλιοτρόπια* και την *Έναστρη νύχτα*. Τέλος, 4 γνώριζαν και κάποια πράγματα για την προσωπική του ζωή, όπως ότι είχε μεγάλη οικογένεια και 6 αδέρφια, ότι καταγόταν από την Ολλανδία και, φυσικά, πως είχε κόψει το αυτί του και λίγο καιρό αργότερα αυτοκτόνησε. Άραγε, είναι στη φύση του ανθρώπου, ακόμη κι από αυτήν τη μικρή ηλικία, να έλκονται από την τραγικότητα της ζωής; Μία τραγικότητα από την οποία προσπαθούσε να ξεφύγει ο βαν Γκογκ, όπως διαβάζουμε και σε ένα γράμμα του, μετά το περιστατικό με το κόψιμο του αυτιού του: «*Θα μείνω στο νοσοκομείο για μερικές μέρες και σκοπεύω να γυρίσω σπίτι πολύ ήρεμος*⁵».

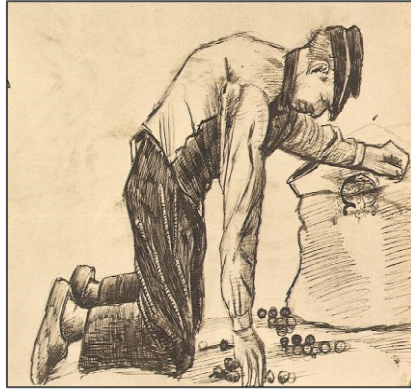
Μετά από την μικρή αυτή ποσοτική έρευνα (που ήταν η μοναδική), ακολούθησε μία μικρή εισαγωγή στο έργο του βαν Γκογκ και τη ζωή του (βλ. Παράρτημα). Στο τέλος της ώρας, ανέθεσα στους μαθητές, που χώρισα σε 4 ομάδες, 3 πίνακες ανά ομάδα, ώστε να σχολιάσουν αισθητικά, συναισθηματικά αλλά και νοηματικά τι κατανοούν από το έργο τέχνης. Το θέμα ήταν σχετικά δύσκολο, καθώς πολλά παιδιά δεν γνώριζαν τι σημαίνει η λέξη μόχθος (κόπος, επίπονη εργασία) κι, επίσης, αυτή η θεματική απασχόλησε τον βαν Γκογκ στα πρώτα στάδια της ενασχόλησής του με τη ζωγραφική.

Αφορμή αποτέλεσε, φυσικά, η παραμονή του ως ιεροκήρυκα στο Βέλγιο, όπου έβλεπε τη φτώχεια του λαού στα χωράφια. Ένα θέμα που απασχολούσε ήδη πολλά χρόνια αρκετούς καλλιτέχνες, όπως τον Πίτερ Μπρέγκελ και τον Ζαν Φρανσουά Μιλέ, καθηγητή του βαν Γκογκ στο Παρίσι, ο οποίος είχε πει για τον Ολλανδό ζωγράφο: «*Πράγματι, βλέπω τη μαγευτική ομορφιά ενός ηλιοβασιλέματος, αλλά στις ομιχλώδεις πεδιάδες βλέπω κι έναν άνδρα του οποίου τα άλογα έκλαιγαν όλη μέρα...*⁶».

3.2. 2^η διδακτική ώρα

Οι μαθητές ήρθαν προετοιμασμένοι με τις εργασίες του ανά ομάδες. Σημαντικό για την έρευνα είναι να αναφερθεί ότι 4 μαθητές δεν συμμετείχαν καθόλου και οι λόγοι ήταν 2: Μη συμμετοχή στο διαδικτυακό μάθημα ή και ελλιπές ενδιαφέρον. Άρα, συνολικά εργάστηκαν 18 μαθητές και κάθε ομάδα είχε τουλάχιστον 4 μέλη που συνεργάστηκαν επιτυχώς. Τα έργα ήταν και σκίτσα και ολοκληρωμένοι πίνακες, καθώς ήταν σημαντικό να γνωρίζουν οι μαθητές ότι ο βαν Γκογκ, προτού αρχίσει να ζωγραφίζει, είχε σχεδιάσει περισσότερα από 1000 σκίτσα.

Η πρώτη ομάδα είχε τα εξής έργα:

Εικόνα 1. Άντρας που βάζει πατάτες στον σάκο, 1881, Μουσείο βαν Γκογκ Άμστερνταμ, Επτέν, Σκίτσο

Εικόνα 2. Ο ξυλοκόπος, 1890, Μουσείο βαν Γκογκ Άμστερνταμ, Σεντ Ρεμύ, Λαδομπογιά σε καμβά 43.5 x 25cm

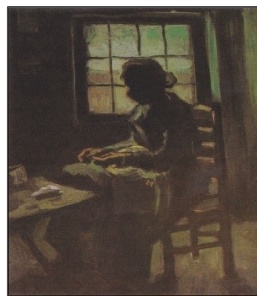

Εικόνα 3. Μαζεύοντας ξύλα στο χιόνι, 1884, ιδιωτική συλλογή, Νουένεν, Λαδομπογιά σε καμβά 67 x 126 cm

Η δεύτερη ομάδα είχε τα εξής έργα:

Εικόνα 4. *Οι σκαφείς*, 1889, Ινστιτούτο Τέχνης του Ντιτρόιτ, Σεντ Ρεμύ, Λαδομπογιά σε καμβά 65.1 x 50.2cm

Εικόνα 5. *Γυναίκα που ράβει*, 1885, Μουσείο βαν Γκογκ Άμστερνταμ, Νουένεν, Λαδομπογιά σε καμβά, 44 x 36 cm

Εικόνα 6. *Ο αγρότης που γέρνει στο φτυάρι του*, 1881, Μουσείο Κρέλλερ-Μίλλερ – Οτερλό, Επτέν, Υδατογραφία

Η τρίτη ομάδα είχε τα εξής έργα:

Εικόνα 7. Χωράφια σταριού και ο θεριστής, 1890, Μουσείο Τέχνης του Τολέδο, Ωβέρ-συρ-Ουάζ, Λαδομπογιά σε καμβά, 73.6 x 93 cm

Εικόνα 8. Χωρικός φτιάχνει ένα καλάθι, 1885, Ιδιωτική συλλογή, Νουένεν, Λαδομπογιά σε καμβά, 41 x 33 cm

Εικόνα 9. Χωρικός καίει χόρτα, 1883, Μουσείο του βαν Γκογκ, Ντρέντε, Λαδομπογιά σε καμβά 30.5 x 39.5 cm

Η τέταρτη ομάδα είχε τα εξής έργα:

Εικόνα 10. *Οι πατατοφάγοι*, 1885, Μουσείο Κρέλλερ-Μίλλερ – Οτερλό, Νουενέν, Λαδομπογιά σε καμβά 72 x 93 cm

Εικόνα 11. *Δύο χέρια*, 1885, Ιδιωτική συλλογή, Νουενέν, Λαδομπογιά σε καμβά 29.5 x 19 cm

Εικόνα 12. *Βράδυ: Στο τέλος της μέρας*, 1889, Μουσείο Τέχνης Μερνάντ Ιαπωνία, Σεντ Ρεμού, Λαδομπογιά σε καμβά 72 x 94cm

Οι μαθητές εργάστηκαν με διαφορετικούς τρόπους, όπως γραπτά σε αρχείο word και σε αρχείο PowerPoint. Όσον αφορά το συναισθηματικό και το νοηματικό κομμάτι, οι μαθητές είχαν πολλές κοινές απαντήσεις και ερμηνείες, όπως: μίσος, πόνος, μελαγχολία, θλίψη, κούραση, στέρηση, ταλαιπωρία, φτώχεια, στέρηση, μοναξιά, κατάθλιψη. Η χειρωνακτική εργασία και η δύσκολη ζωή ήταν τα κοινά χαρακτηριστικά των έργων, τα οποία οι μαθητές διαπίστωσαν επιτυχώς.

Ως προς το αισθητικό κομμάτι, ανάλογα με τα έργα είχαμε και διαφορετικές απαντήσεις. Αυτό είναι λογικό, αφού τα έργα προέρχονται από διάφορες φάσεις της καλλιτεχνικής του ζωής (1881-1890). Πιο συγκεκριμένα, τα πρώτα έργα του χαρακτηρίστηκαν περισσότερο μουντά και καταθλιπτικά, με σκούρα - σκοτεινά χρώματα και ελάχιστο φως στις περισσότερες περιπτώσεις, ενώ τα μετέπειτα έργα του είχαν πιο έντονα χρώματα, με περισσότερο φως, τα πρόσωπα ήταν περισσότερο λεπτομερή, όπως και τα τοπία, στα οποία διακρίνουμε το χαρακτηριστικό έντονο βούρτσισμα και κίτρινο χρώμα που διαποτίζει πολλά από τα τελευταία του έργα.

Οι διατυπώσεις των μαθητών ήταν ποικίλες ανάλογα τις ομάδες. Η πρώτη ομάδα, λόγω μη συνεργασίας των μελών της (μόνο δύο έστειλαν από κοινού), είχε απαντήσεις αρκετά μονολεκτικές. Στη δεύτερη ομάδα, που συνεργάστηκαν και συμμετείχαν οι 4 από τους 5, υπήρξαν περισσότερες και δομημένες απαντήσεις, αισθητικά και νοηματικά (βλ. Παράρτημα ομάδας Β'). Η ομάδα Γ' και η ομάδα Δ', που κατάφεραν και συνεργάστηκαν όλοι (4 στους 4 και 6 στους 6), είχαν τα πιο ώριμα και αναλυτικά αποτελέσματα. Οι μαθητές ήταν προσεκτικοί, τόσο στην αισθητική όσο και στη νοηματική ανάλυση των έργων τέχνης (βλ. Παράρτημα ομάδα Γ' και ομάδα Δ').

3.3. 3η διδακτική ώρα

Η τρίτη διδακτική ώρα πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του μαθήματος των Εικαστικών. Ο κύριος Χανιώτης καθοδήγησε τους μαθητές στην υλοποίηση των δικών τους έργων, τα οποία θα προβληθούν στην έκθεση που θα πραγματοποιηθεί στο σχολείο μας από τον Μάη έως τον Ιούνιο. Εξήγησε στους μαθητές τις τεχνικές που επέλεγε ο βαν Γκογκ για τα έργα του, όπως ότι χρησιμοποιούσε λαδομπογιές, κυρίως, στους πίνακές του και τους έδειξε επιπλέον άλλα έργα, ώστε να εμπνευστούν για τα δικά τους. Τα έργα των μαθητών μου, φυσικά, είχαν ως θέμα τον ανθρώπινο μόχθο.

3.4. 4η – 5η διδακτική ώρα

Την τελευταία δώρη διδακτική ώρα, συνδεθήκαμε όλοι μαζί μέσω της διαδικτυακής πλατφόρμας «Zoom», ώστε οι ομάδες όλων των τμημάτων της Ε΄ να παρουσιάσουν τις εργασίες τους (βλ. Παράρτημα). Δεν υπήρξαν προβλήματα σύνδεσης και κάθε ομάδα από όλα τα τμήματα κατάφερε επιτυχώς να παρουσιάσει τις εργασίες της σε διάφορες μορφές, όπως κείμενο, παρουσίαση και βίντεο. Το πρώτο τμήμα παρουσίασε διάφορα έργα με λουλούδια, το δεύτερο τμήμα έργα τέχνης που αφορούσαν τη φύση, το τρίτο τμήμα έργα που είχαν σχέση με αντικείμενα και εσωτερικούς χώρους και οι μαθητές του τέταρτου τμήματος παρουσίασαν, φυσικά, έργα τέχνης του καλλιτέχνη με θέμα τον ανθρώπινο μόχθο.

4. Η επιρροή του βαν Γκογκ στην τέχνη και στην εκπαίδευση

4.1. Η επιρροή του στην τέχνη

Η ζωγραφική του χαρακτηρίζεται από διάφορα στοιχεία κι αυτά άλλαζαν, όσο ο Βίνσεντ μεγάλωνε. Γι' αυτό, θα χωρίσουμε τα χαρακτηριστικά των έργων του σε 3 κατηγορίες, σχετικές με την ηλικία του και τη συγκεκριμένη στιγμή της ζωής του.

1. Τα πρώτα βήματα: Ο Βίνσεντ ήταν αυτοδίδακτος κι αυτό μας δείχνει πολλά για τη θέληση ενός ανθρώπου! Όταν κάνουμε κάτι που πραγματικά αγαπάμε, αυτό φαίνεται και στο αποτέλεσμα. Πρώτα, ασχολήθηκε αποκλειστικά και μόνο με τον σχεδιασμό. Ολοκλήρωσε πάνω από 1.000 σκίτσα, μέχρι να ξεκινήσει να ζωγραφίζει με χρώματα. Έγινε τόσο καλός που, πράγματι, αν παρατηρήσουμε έναν πίνακά του, θα καταλάβουμε τι έχει ζωγραφίσει μόνο από το σκίτσο. Χρησιμοποιούσε, κυρίως, μολύβι, κάρβουνο και κιμωλία και σε αρκετά σχέδια τα αναμείγνυε! Αρχικά, σχεδίαζε και, όταν είχε το προσχέδιο, ξεκινούσε πάλι να σχεδιάζει και να ζωγραφίζει το έργο του.
2. Ένας καλλιτέχνης ωριμάζει: Ενώ τα πρώτα του έργα ήταν πιο σκοτεινά και μελαγχολικά, στη συνέχεια, άρχισε να ζωγραφίζει με μια πιο ζωντανή και, συνάμα, ζωηρή παλέτα χρωμάτων. Οι ιδιαίτερες κινήσεις του πινέλου στους πίνακες είναι πράγματι μοναδικές και φαίνονται έντονα σε αρκετά έργα του. Στα έργα του, επηρεάστηκε από τα χρόνια που έζησε στο Παρίσι, δίπλα στους Ιμπρεσιονιστές, και από διάφορες άλλες κουλτούρες, όπως η Ιαπωνέζικη και, γι' αυτό σε πολλούς πίνακές του, έχουμε ένα ιδιαίτερο κίτρινο χρώμα.
3. Τα τελευταία του έργα: Ο βαν Γκογκ έφυγε για την Αρλ, όπου τον επισκέφτηκε ο Πολ Γκογκέν. Βλέποντας τον Γκογκέν να ζωγραφίζει, οι πίνακες του βαν Γκογκ άρχιζαν να γίνονται περισσότερο αφηρημένοι. Οι ακόμη πιο έντονες πινελιές και τα ζωηρά χρώματα μιλούσαν πλέον στην ψυχή του θεατή και ήθελαν να δείξουν συναισθήματα. Έτσι, ο ρεαλισμός χανόταν όλο και περισσότερο από τα έργα του, όμως, άφηνε μία σπουδαία κληρονομιά σ' όλο τον κόσμο.

Το έργο του μπορεί ποτέ να μην αναγνωρίστηκε όσο ζούσε, αλλά έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην έναρξη ενός νέου ρεύματος στην τέχνη, του Εξπρεσιονισμού, που ξεκίνησε στη Γερμανία. Σε αντίθεση με τους ιμπρεσιονιστές, οι εξπρεσιονιστές δημιουργούσαν έργα, τα οποία αφηλούσαν τον ρεαλισμό και στοχεύανε στο να δημιουργήσουν συναισθήματα στον θεατή. Σε μία έκθεση τέχνης για τον βαν Γκογκ στο Παρίσι, το 1901, αναφέρεται για πρώτη φορά ο όρος από τον καλλιτέχνη Ερβέ⁷. Από το 1910 έως το 1930, το ρεύμα του εξπρεσιονισμού γινόταν αισθητό παντού, από τα έργα τέχνης μέχρι το θέατρο. Πολλοί καλλιτέχνες επηρεάζονται, όπως ο Ανρί Ματίς, που υιοθέτησε το αφηρημένο στυλ του βαν Γκογκ καθώς και την ποικιλία στα χρώματα.

Φιλόσοφοι και επιστήμονες έχουν ασχοληθεί με τον βαν Γκογκ, όπως ο Μισέλ Φουκώ, ο Χάιντεγκερ, Σαπίρο και Ντερριντά, οι οποίοι, Χάιντεγκερ και Σαπίρο, μάλιστα, διαφώνησαν για τον πίνακα του βαν Γκογκ που δείχνουν ένα ζευγάρι παπούτσια. Ενώ ο Σαπίρο έλεγε ότι μέσω του πίνακα ο βαν Γκογκ ήθελε «να εικονογραφήσει τη φύση της τέχνης ως αποκάλυψη της αλήθειας⁸», ο Χάιντεγκερ πίστευε ότι όλα τα διαφορετικά παπούτσια που είχε ζωγραφίσει ο βαν Γκογκ περικλείουν την ίδια αλήθεια, η οποία μένει απaráλλαχτη στα βάθη των αιώνων.

4.2. Η επιρροή του στην εκπαίδευση

Μέσα από τα έργα του, οι καθηγητές των εικαστικών έχουν να δείξουν ένα τεράστιο και σπουδαίο υλικό στους μαθητές τους. Βέβαια, και εκπαιδευτικοί, όπως εγώ, μπορούμε να εμπνευστούμε και να χρησιμοποιήσουμε τα έργα για ενδιαφέρουσες δραστηριότητες και εργασίες, όπως η παρούσα, με τις οποίες φέρνουμε τα παιδιά πιο κοντά στην τέχνη, τον πολιτισμό και τη ζωή. Το σχολείο πρέπει να δίνει τέτοιες ευκαιρίες στους μαθητές και να μην παραμελεί τις τέχνες, όπως κακώς συμβαίνει ορισμένες φορές. Η τέχνη γεννά ιδέες και προκαλεί συναισθήματα και ο βαν Γκογκ, μάλιστα, έλεγε: «...ένιωθα μεγάλη δυσφορία. Πριν και από τη φύση βρίσκω νόημα...μέσω του χρώματος και ενός σχεδίου...μπορεί κάποιος να αποδώσει μια φύση...⁹».

Δυστυχώς, υπάρχει περιορισμένο υλικό και βιβλιογραφία, όσον αφορά την επιρροή του βαν Γκογκ στην εκπαίδευση. Κύρια πηγή υλικού αποτελεί η ιστοσελίδα του μουσείου του βαν Γκογκ στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας, το οποίο έχει διάφορα προγράμματα για νηπιακές, παιδικές και προεφηβικές ηλικίες. Άλλο ένα σημαντικό πρόγραμμα υπάρχει στις Η.Π.Α., από την Εθνική Πινακοθήκη Τέχνης της Ουάσινγκτον, με διαφάνειες που αφορούν στο έργο του βαν Γκογκ.

5. Συμπεράσματα

Εν κατακλείδι, ήταν μία πρωτόγνωρη εμπειρία για τους μαθητές, αφού για πρώτη φορά εκπαιδευτικοί ΠΕ70 και ένας καθηγητής Εικαστικών συνεργάστηκαν, ώστε να επέλθει ένα ξεχωριστό και μοναδικό αποτέλεσμα. Καθοριστικό ρόλο έπαιξε η φύση του σχεδίου διδασκαλίας, το οποίο, με εξαίρεση την εισαγωγή και τη σχεδίαση του έργου τέχνης, είχε καθαρά ομαδικό χαρακτήρα και οι μαθητές, μάλιστα, κατάφεραν στην πλειονότητά τους να επικοινωνήσουν μεταξύ τους με διάφορα μέσα, όπως Zoom, Viber, τηλέφωνο κ.ά.

Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές χάρηκαν που είχαν την ευκαιρία να κάνουν μία πρωτότυπη εργασία και να συνεργαστούν μεταξύ τους. Οι μαθητές χαρακτηριστικά είπαν πως ήταν η πρώτη φορά που είχαν ευκαιρία να ασχοληθούν με ένα καλλιτεχνικό μάθημα, το οποίο δεν επικεντρωνόταν αποκλειστικά μόνο στη ζωγραφική αλλά και στην ερμηνεία έργων τέχνης.

Ως προς το κομμάτι του σχεδιασμού και της ζωγραφικής, τα παιδιά χρησιμοποίησαν ποικίλα μέσα και τεχνικές για την προσέγγιση των έργων τους. Σχεδόν όλοι οι μαθητές σχεδίασαν με μολύβι και ζωγράρισαν με ξυλομπογιές και μαρκαδόρους, ενώ, σε μία περίπτωση, ένας μαθητής ζωγράφησε με ελαιοχρώματα πάνω σε καμβά. Ο συγκεκριμένος μαθητής είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι απασχολείται και στο σπίτι του με μαθήματα ζωγραφικής.

Είναι σημαντικό ακόμη και σε αυτές τις δύσκολες συνθήκες για τον κόσμο να μην απαρνηθούμε αυτά που μας ενώνουν, όπως ο πολιτισμός και η τέχνη, και να διδάξουμε στη νέα γενιά τον πολιτιστικό μας πλούτο. Ο βαν Γκογκ, για 'μένα, αποτέλεσε την αιτία να έρθω σε επαφή με τα έργα τέχνης κι αυτός ήταν ο σκοπός μου και για τους μαθητές μου. Ένα σχέδιο διδασκαλίας, το οποίο οι μαθητές χαρακτήρισαν διασκεδαστικό, πρωτότυπο και ενδιαφέρον.

Εύχομαι για τους μαθητές μου αυτή η εργασία να είναι η δική τους αφορμή για σκέψη και ζωγραφική.

Εικόνα 13. Η ζωγραφιά είναι του Γρηγόρη, μαθητή του Ε'4

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bernard, E., Guttuso, H., & Signac, S. (2006). «Artbook van Gogh», *Ημερησία*, Μ. Συρελλή.
- Bowen, R. (2003). *Vincent Van Gogh - Modern Artist*. Η.Π.Α.: Mason Crest Publishers.
- Dewey, J. (1980). *Art as Experience*. Η.Π.Α.: The Penguin Group.
- Efland, A. (2002). *Art and cognition: Integrating the visual arts in the curriculum*. Η.Π.Α.: Teachers College Press.
- Freire, P. (1968). *Pedagogy of the oppressed*. Η.Π.Α - Η. Βασίλειο: The Continuum International Publishing Group Inc.
- Gardner, H. (1973). *The arts and human development*. Η.Π.Α.: Wiley.
- Gogh, van V., & Ronald, de L. (1996). *The Letters of Vincent van Gogh*. Ολλανδία: Viking Adult, Pomerans.
- Hilton, T. (2010). *Van Gogh: His Life and Work*. Η.Π.Α.: HarperPress.
- Marchioni, M., & Masanas, B. (2007). «*Van Gogh – Βιβλιοθήκη Τέχνης*». Ιταλία: National Geographic Society.
- Perkins, D. (1994). *The Intelligent Eye: Learning to Think by Looking at Art*. Η.Π.Α.: Getty Publications.
- Vergeest, A. (2015). *Face to face with Vincent van Gogh*. Ολλανδία: Van Gogh Museum Enterprises B.V.

Willet, J. (1971). *Expressionism*. Νέα Υόρκη: McGraw-Hill.

Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2019). Η τέχνη ως παιδαγωγικό σύστημα. Στο Γ. Παπαδημητρίου & Χ. Κωσταρής (Επιμ.), *4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα: Σχολείο και Πολιτισμός, 10-12 Μαΐου 2019* (σσ.47-57). Τόμος Α΄. Αθήνα.

Χάιντεγκερ, Μ., Σαπίρο, Μ., & Ντεριντά, Ζ. (2006). *Τα παπούτσια του van Gogh* (Επιμ. Ν. Δασκαλοθανάσης). Αθήνα: ΑΓΡΑ.

Παραπομπές

1. Γράμματα Βίνσεντ βαν Γκογκ προς Τέο βαν Γκογκ: Γράμμα νούμερο 705, Αρλ, Τρίτη 16 Οκτωβρίου 1888.
2. Vergeest, A. (2015). *Face to face with Vincent van Gogh*. Ολλανδία: Van Gogh Museum Enterprises B.V., σ. 88.
3. Γέμτου, Ε. (2008). Ο κοινωνικός ρόλος της τέχνης. *Επιστήμη και Κοινωνία* (σσ. 199-218). Doi: <https://doi.org/10.12681/sas.525>.
4. Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2019). Η τέχνη ως παιδαγωγικό σύστημα. Στο Γ. Παπαδημητρίου & Χ. Κωσταρής (Επιμ.), *4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα: Σχολείο και Πολιτισμός, 10-12 Μαΐου 2019* (σσ.47-57). Τόμος Α΄. Αθήνα.
5. Γράμματα Βίνσεντ βαν Γκογκ προς Τέο βαν Γκογκ: Γράμμα νούμερο 728, Αρλ, Τετάρτη 2 Ιανουαρίου 1889.
6. Bernard, E., Heckel, G., & Soutine, S. (2006). «Artbook van Gogh», *Ημερησία*, Μ. Συρελλή, σ.30.
7. Willet, J. (1971). *Expressionism*. Νέα Υόρκη: McGraw-Hill, σ.25.
8. Χάιντεγκερ, Μ., Σαπίρο, Μ., & Ντεριντά, Ζ. (2006). *Τα παπούτσια του van Gogh* (Επιμ. Ν. Δασκαλοθανάσης). Αθήνα: ΑΓΡΑ, σ.15.
9. Γράμματα Βίνσεντ βαν Γκογκ προς Τέο βαν Γκογκ: Επιστολή νούμερο 594-595, Σεν Ρεμί, 9 και 19 Ιουνίου 1889.

Παράρτημα

